

การอ่านและการวิจารณ์หนังสือ : เครื่องมือการเรียนรู้เพื่อสร้างทักษะในศตวรรษที่ 21

สิทธิดีรัตน์ รุ่งมี¹

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง “การอ่านและการวิจารณ์หนังสือ : เครื่องมือการเรียนรู้เพื่อสร้างทักษะในศตวรรษที่ 21” มุ่งนำเสนอกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการระหว่าง “การอ่าน” และ “การวิจารณ์หนังสือ” ในฐานะกระบวนการเรียนรู้เชิงลึกของผู้เรียนระดับอุดมศึกษา โครงสร้างบทความประกอบด้วย 1) บทนำที่อธิบายบริบทการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาและความจำเป็นของทักษะในศตวรรษที่ 21 2) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการอ่าน ทั้งการอ่านเชิงผิวเผินและการอ่านเชิงลึก รวมถึงบทบาทของการมีส่วนร่วมในการอ่าน 3) ความหมาย องค์ประกอบ และขั้นตอนของการจัดทำบทวิจารณ์หนังสือ ได้แก่ การสรุปสาระสำคัญ การวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ และการสะท้อนคิด 4) การเชื่อมโยงการทำบทวิจารณ์หนังสือกับทักษะสำคัญ เช่น การคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร การรู้สารสนเทศ และการเรียนรู้ด้วยตนเอง และ 5) แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เกณฑ์ประเมินผล ข้อจำกัดและข้อเสนอแนะเชิงพัฒนา โดยมีตัวอย่างของการนำไปใช้ในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาทักษะของนิสิตชั้นปีที่ 3 หลักสูตรศส.บ.สารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์มหาวิทยาลัยทักษิณ โดยบูรณาการกับการใช้ Generative AI ผลการประเมินตนเองพบว่า นิสิตเห็นว่าการวิจารณ์หนังสือเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนต่อวิชา 0106234 ในระดับมากที่สุด และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ในภาพรวมระดับมาก

คำสำคัญ: การอ่านเชิงลึก, บทวิจารณ์หนังสือ, ทักษะในศตวรรษที่ 21, Generative AI

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตร ศส.บ.สารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ อีเมล sittirat@tsu.ac.th

Reading and Book Review: A Learning Tool for 21st-Century Skills

Sittirat Rungmee¹

Abstract

The article entitled “Reading and Book Reviewing: A Learning Tool for Developing 21st-Century Skills” aims to propose an integrated conceptual framework that connects “reading” and “book reviewing” as a deep learning process for higher education . This article were 1) an introduction outlining the changing educational and 21st-century skills 2) theoretical on reading about surface reading and deep reading, as well as the role of reading engagement 3) the definition, components, and procedures of book reviewing, key ideas, critical analysis, and engaging in reflective thinking 4) the linkage between book review and 21st-century skills such as critical thinking, communication, information literacy, and self-directed learning; and 5) pedagogical strategies, assessment criteria, limitations, and developmental recommendations. This article include case of classroom for the tools for skills improvement with third-year undergraduate students in the Information and Library Science program at Thaksin University, integrating the Generative AI in this activity . Self-assessment results showed the students perceived book reviewing as highly beneficial to the learning and teaching of course 0106234 at the highest level, and as high beneficial to the development of 21st-century skills at a high level overall.

Keywords: Deep Reading, Book Review, 21st Century Skills, Generative AI

¹ Lecturer of the Library and Information Science Program, Faculty of Humanities and Social Sciences. Thaksin University E-mail: sittirat@tsu.ac.th

ความเป็นมาและความสำคัญ

การพัฒนาผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาในศตวรรษที่ 21 ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง เนื่องจากบริบททางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้บัณฑิตต้องมีทักษะที่หลากหลายมากกว่าเนื้อหาความรู้เฉพาะสาขา โดยเฉพาะทักษะการคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร การใช้สารสนเทศ การทำงานร่วมกัน และการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นทักษะจำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการทำงานในสังคมฐานความรู้ การออกแบบการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาจึงจำเป็นต้องมีกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกและพัฒนาทักษะเหล่านี้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้สามารถปรับตัวและเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องในโลกที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทักษะในศตวรรษที่ 21 ยังสัมพันธ์โดยตรงกับความพร้อมของบัณฑิตในการเข้าสู่ตลาดแรงงานที่ต้องการผู้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ข้อมูลจำนวนมาก ประเมินแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ใช้การสื่อสารหลายรูปแบบ และทำงานร่วมกันในสภาพแวดล้อมดิจิทัล บัณฑิตที่มีทักษะเหล่านี้สามารถปรับตัวเข้ากับบทบาทใหม่ได้อย่างรวดเร็วและมีศักยภาพในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดของ Partnership for 21st Century Learning (2019) และ Trilling and Fadel (2009) ที่ชี้ให้เห็นว่า 4Cs ได้แก่ การคิดเชิงวิพากษ์ ความคิดสร้างสรรค์ การสื่อสาร และการทำงานร่วมกัน เป็นแกนสำคัญของการเรียนรู้เพื่อความสำเร็จในโลกยุคใหม่ ทักษะดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาผู้เรียนไม่เพียงยกระดับคุณภาพบัณฑิต แต่ยังเป็นการเตรียมความพร้อมในการเผชิญสังคมที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูลและนวัตกรรมอีกด้วย

บริบทของหลักสูตร ศศ.บ. สารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะด้านสารสนเทศ การรู้เท่าทันสื่อ การจัดการความรู้ การให้บริการสารสนเทศ และการคิดเชิงระบบ ซึ่งล้วนสัมพันธ์กับทักษะในศตวรรษที่ 21 กิจกรรมการอ่านและการทำบทวิจารณ์หนังสือ จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการสืบค้นและประเมินแหล่งข้อมูล การอ่านเชิงลึก การคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้ รวมทั้งทักษะการเขียนเชิงวิชาการที่จำเป็นต่อการพัฒนาความเข้าใจของตนเอง ตลอดจนช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกความสามารถในการเชื่อมโยงประเด็นจากหนังสือเข้ากับแนวคิดหรือประสบการณ์ของตนเองในฐานะผู้เรียนด้านสารสนเทศศาสตร์ นอกจากนี้ การแลกเปลี่ยนและอภิปรายบทวิจารณ์หนังสือภายในชั้นเรียนยังมีบทบาทสำคัญต่อการเสริมสร้างทักษะการสื่อสาร การทำงานร่วมกัน การให้เหตุผลอย่างเป็นระบบ และการยอมรับความคิดเห็นที่หลากหลาย ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของบัณฑิตด้านสารสนเทศศาสตร์ที่ต้องปฏิบัติงานร่วมกับบุคคลและชุมชนในบริบทที่แตกต่างกัน การใช้กิจกรรมบทวิจารณ์หนังสือ ในรายวิชาจึงเป็นกลไกที่ช่วยบูรณาการทักษะในศตวรรษที่ 21 เข้ากับการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม และสนับสนุนให้มีสมรรถนะพร้อมต่อการทำงานจริง รวมถึงมีศักยภาพในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องในโลกยุคดิจิทัล

แนวคิดและงานวิจัยด้านการส่งเสริมระดับอุดมศึกษา

1. การส่งเสริมการอ่านในระดับอุดมศึกษา การอ่านถือเป็นทักษะรากฐานที่มีผลโดยตรงต่อความสำเร็จทางวิชาการของผู้เรียน งานวิจัยในไทยชี้ว่าผู้เรียนที่พัฒนาทักษะการอ่านเชิงลึก (Deep Reading) สามารถคิดวิเคราะห์ จับประเด็นสำคัญ และนำข้อมูลไปประยุกต์ใช้เชิงสร้างสรรค์ได้ดีกว่า (Rungmee, 2025) นอกจากนี้ งานวิจัยต่างประเทศรายงานว่าระดับ “Reading Engagement” มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการผลิตงานเขียนเชิงวิชาการ และงานวิจัยระบุเพิ่มเติมว่า การอ่านอย่างมีวิจารณญาณช่วยพัฒนาความสามารถด้านปัญญา เช่น การประเมินความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล การตีความบริบท และการเชื่อมโยงแนวคิดเชิงทฤษฎี ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนในระดับมหาวิทยาลัย งานศึกษาของ Wolf (2018) อธิบายว่า “การอ่านเชิงลึก” เป็นกระบวนการทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ ตีความ และสะท้อนความคิด ซึ่งแตกต่างจากการอ่านแบบผิวเผินในยุคดิจิทัล นอกจากนี้การอ่านในรูปแบบดิจิทัลมีแนวโน้มทำให้ระดับสมาธิและการคิดเชิงลึกของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาลดลง (Baron, 2021) การส่งเสริมการอ่านในระดับอุดมศึกษาจึงไม่ใช่เพียงการเพิ่มปริมาณการอ่าน แต่เป็นการสร้างกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนฝึกคิดวิเคราะห์ในเชิงลึก ซึ่งบทวิจารณ์หนังสือเป็นกิจกรรมที่ตอบโจทย์งานลักษณะนี้อย่างชัดเจน เนื่องจาก

1.1 การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ หรือการอ่านเชิงวิพากษ์ (Critical Reading) เป็นรากฐานของการคิดวิเคราะห์และการสร้างองค์ความรู้ในอุดมศึกษา การอ่านอย่างมีวิจารณญาณช่วยให้ผู้เรียนแยกแยะข้อเท็จจริงและความเห็น ตีความบริบท และสังเคราะห์แนวคิดใหม่ ทั้งนี้ผู้เรียนที่ขาดทักษะการวิเคราะห์เนื้อหา การจับใจความสำคัญ และการวิพากษ์อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งส่งผลโดยตรงต่อความสามารถในการใช้วิจารณญาณในการตั้งคำถาม ชักถาม และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลอย่างเป็นระบบ (Nanthachatchawankul, 2025)

1.2 การออกแบบการเรียนการสอนที่รวมกิจกรรมการอ่าน เช่น การเขียนบทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) ช่วยพัฒนาทักษะคิดขั้นสูงและการเขียนเชิงวิชาการ ทำให้ผู้เรียนฝึกทักษะการสรุปวิเคราะห์ ประเมิน (Critical Thinking) และเขียนเชิงวิชาการ (Academic Writing) ได้ดีขึ้น ซึ่งสะท้อนการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อศตวรรษที่ 21

1.3 การมีส่วนร่วมในการอ่าน (Reading Engagement) ของผู้เรียนสัมพันธ์กับผลการเรียนและความสามารถในการเรียนรู้เชิงลึก (Deep Learning) ซึ่งการมีส่วนร่วม Engagement ต่อการอ่าน ได้แก่ การมีเวลาอ่าน ความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์ การใช้แหล่งข้อมูลเสริม มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จด้านการเขียนเชิงวิชาการ การคิดเชิงวิเคราะห์ และความสามารถในการประเมินข้อมูลเชิงวิชาการ

1.4 ทบทวนวรรณกรรมเชิงระบบ (Systematic Review) การฝึกการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Reading) ในระดับอุดมศึกษามีกรอบและแนวปฏิบัติที่เป็นผล (Evidence-based Practices) การทบทวนงานวิจัย ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้กับหลักสูตรระดับอุดมศึกษาได้จริงเพื่อยกระดับทักษะการอ่านและคิดของผู้เรียน

1.5 องค์ประกอบการสนับสนุนการอ่าน ได้แก่ ผู้สอน หลักสูตร ทรัพยากร เช่น ห้องสมุด ทรัพยากรดิจิทัล และการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ มีผลต่อความสำเร็จของกิจกรรมการอ่านในระดับอุดมศึกษา

2. แนวคิดของบทวิจารณ์หนังสือในกระบวนการเรียนรู้

การทำบทวิจารณ์หนังสือ เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนต้องทำการอ่านหนังสือ สรุป วิเคราะห์ วิพากษ์ และนำเสนอความคิดเห็นต่อหนังสืออย่างเป็นระบบ ไม่ใช่เพียงการสรุปเนื้อหา แต่เป็นการคิดระดับสูง (Higher-order Thinking) ที่ประกอบด้วยการประเมินหลักฐาน การตั้งคำถาม และการสังเคราะห์ความรู้ การเขียนบทวิจารณ์หนังสือช่วยพัฒนาการสังเคราะห์ความรู้และการประเมินหลักฐานเชิงเหตุผล (Hartley, 2006) Henderson and Mapp. (2002) พบว่าทักษะ Deep Reading และ Critical Thinking เสริมสร้างความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็นและส่งเสริมการเรียนรู้แบบ Active Learning และมีห้องสมุดหลายแห่งให้บริการเกี่ยวกับบทวิจารณ์หนังสือ (Rungmee, 2025) จึงกล่าวได้ว่า การทำบทวิจารณ์หนังสือช่วยเพิ่มแรงจูงใจในการอ่าน สร้างทักษะการเขียนเชิงวิชาการ และพัฒนาความสามารถในการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

3. ประโยชน์ของบทวิจารณ์หนังสือ

การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ (Systematic Review) ที่พบว่าการทำบทวิจารณ์หนังสือ เป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดการวิเคราะห์หนังสือ กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้หนังสือเชิงวิพากษ์ (Critical literacy) และช่วยพัฒนาทักษะคิดวิเคราะห์อย่างมีนัยสำคัญและมีประโยชน์ดังต่อไปนี้

- 3.1 ส่งเสริมการอ่านเชิงลึกและการคิดเชิงวิพากษ์
- 3.2 ฝึกการเขียนเชิงวิชาการ
- 3.3 กระตุ้นให้ผู้เรียนตั้งคำถามและใช้เหตุผล
- 3.4 สร้างเจตคติที่ดีต่อการอ่าน
- 3.5 เปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนมุมมองในชั้นเรียน

4. การอ่านจุดเริ่มต้นของการทำบทวิจารณ์หนังสือ

บทวิจารณ์หนังสือ เริ่มจากการอ่านหนังสือที่จะนำมาวิจารณ์ ซึ่งเป็นการอ่านเชิงลึก (Deep Reading) ที่แตกต่างจากการอ่านผิวเผิน (Surface Reading) การอ่านเชิงลึกเป็นกระบวนการที่ผู้อ่านใช้สมาธิ การเชื่อมโยงความรู้เดิม การตีความ และการคิดเชิงสะท้อน เพื่อสร้างความเข้าใจเชิงโครงสร้างและแก่นยยะของข้อความ ขณะที่การอ่านผิวเผินมักมุ่งจับสาระเบื้องต้นโดยไม่ผ่านกระบวนการวิเคราะห์อย่างลุ่มลึก

(Wolf, 2018) งานวิจัยด้านการศึกษาของ Guthrie and Wigfield (2000) ยังพบว่า ระดับความผูกพันกับการอ่าน (Reading Engagement) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสำเร็จทางวิชาการ โดยผู้เรียนที่มีแรงจูงใจและมีส่วนร่วมกับการอ่านอย่างต่อเนื่องจะมีความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์และการเขียนเชิงวิชาการสูงกว่า

5. ความเชื่อมโยงของทักษะในศตวรรษที่ 21 กับการทำบทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

ทักษะในศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills) ตามกรอบแนวคิดของ Partnership for 21st Century Skills (P21) ซึ่งเป็นกรอบที่ได้รับการอ้างอิงอย่างกว้างขวางในทางการศึกษา แบ่งออกเป็น 3 หมวดหลัก ได้แก่ หมวดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (Learning and Innovation Skills) หมวดทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี (Information, Media & Technology Skills) และหมวดทักษะชีวิตและอาชีพ (Life and Career) ซึ่งในหมวดทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ประกอบด้วย 4 ด้าน หรือ 4C ได้แก่ Critical Thinking, Creativity, Communication และ Collaboration, Information, Media & Technology Skills, Self-directed Learning (Partnership for 21st Century Learning, 2019) นอกจากนี้ งานวิจัยต่างประเทศยืนยันว่าการทำบทวิจารณ์หนังสือ ช่วยพัฒนาทักษะเหล่านี้ผ่านกลไกต่าง ๆ ดังนี้

5.1 ทักษะการคิดวิเคราะห์ ผู้เรียนต้องตรวจสอบข้อเท็จจริง ประเมินความน่าเชื่อถือของผู้เขียน และวิเคราะห์เนื้อหาเชิงลึกที่เกิดจากการอ่าน

5.2 ทักษะการสื่อสาร การเขียนบทวิจารณ์หนังสือ และการนำเสนอในชั้นเรียนทำให้ผู้เรียนสื่อสารแนวคิดอย่างมีตรรกะ และการใช้สื่อในการนำเสนอสนับสนุนทักษะดิจิทัลด้วย

5.3 ทักษะสารสนเทศ ผู้เรียนต้องรู้สารสนเทศ เพื่อค้นหาแหล่งข้อมูลประกอบ เช่น ค้นหาหนังสือ บทวิจารณ์อื่น งานวิจัย หรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รู้จักการเขียนอ้างอิงที่ถูกต้อง

5.4 การเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนต้องจัดการเวลา อ่านหนังสือทั้งเล่ม และวางแผนการเขียนด้วยตนเอง ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นของบัณฑิตยุคใหม่

ตารางที่ 1 ความเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบของบทวิจารณ์หนังสือกับทักษะในศตวรรษที่ 21

องค์ประกอบ บทวิจารณ์หนังสือ	ทักษะในศตวรรษที่ 21
การวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Analysis)	การคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking)
การสะท้อนคิด (Reflection)	ความคิดสร้างสรรค์ / การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Creativity / Self-directed learning)
การสรุปเนื้อหาโดยสังเขป (Summary)	การสื่อสาร (Communication)

ผลต่อการผลิตบัณฑิตในศตวรรษที่ 21

การทำบทวิจารณ์หนังสือ มีส่วนช่วยให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะของบัณฑิตที่พร้อมทำงานในอนาคต เช่น การคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาได้ดีขึ้น สามารถสื่อสารได้ชัดเจนทั้งการเขียนและการนำเสนอ มีทักษะการใช้สารสนเทศและเทคโนโลยีในการค้นคว้า เรียนรู้ด้วยตนเองและมีวินัยในการอ่าน ซึ่งงานวิจัยต่างประเทศได้ยืนยันว่าการอ่านที่มีคุณภาพเป็นตัวบ่งชี้สำคัญของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในมหาวิทยาลัย ซึ่งสะท้อนโดยตรงต่อความพร้อมในการประกอบอาชีพของบัณฑิต เนื่องจากกิจกรรมการทำบทวิจารณ์หนังสือสอดคล้องกับการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ในแต่ละด้าน เช่น ฝึกคิดวิเคราะห์ผ่านการตีความ และตรวจสอบข้อเท็จจริง ฝึกการสื่อสารผ่านการเขียนและอภิปรายผลงาน ใช้ทักษะสารสนเทศในการค้นคว้าประกอบ ฝึกการกำกับตนเองในการอ่านและจัดการเวลา

การประยุกต์ใช้ Generative AI ในการทำบทวิจารณ์หนังสือในชั้นเรียน

ปัจจุบันมีการนำเอา Generative AI มาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมหลากหลายด้าน รวมทั้งด้านการศึกษา สำหรับการทำบทวิจารณ์หนังสือนั้นมีเป้าหมายเพื่อฝึกการอ่าน วิเคราะห์ สังเคราะห์ และการสะท้อนประสบการณ์ของผู้วิจารณ์ และนำความรู้ที่ได้จากการอ่าน คิดวิเคราะห์ไปใช้ประโยชน์ในวิชาเรียน ปัจจุบันการใช้ Generative AI เป็นเครื่องมือทางการศึกษา (Education Tools) ที่ได้รับความนิยม สามารถสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ แต่ไม่ควรแทนที่การอ่านหรือการคิดด้วยตนเอง เนื่องจากผู้เรียนอาจขาดทักษะการคิดวิเคราะห์และการสร้างความหมายด้วยตนเอง (UNESCO, 2023) ดังนั้นการใช้ Generative AI ในชั้นเรียนควรใช้เป็นเครื่องมือเสริมในบางขั้นตอนที่เหมาะสม มีข้อควรระวังและมีการนำมาใช้อย่างมีจริยธรรม ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ขั้นตอนของการทำบทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) และแนวทางการใช้ Generative AI

ขั้นตอนของ การทำบทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)	แนวทางในการใช้ Generative AI	ข้อควรระวัง
1. ทำความเข้าใจบริบทเบื้องต้น ของหนังสือ	ให้ Generative AI ค้นหาบทวิจารณ์ ที่มีผู้เคยทำมาจากอินเทอร์เน็ต และ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับหนังสือใน ภาพรวม	ต้องตรวจสอบความถูกต้อง เนื่องจาก Generative AI อาจให้ ข้อมูลผิดพลาด
2. ระดมประเด็นที่ต้องให้ ความสำคัญขณะอ่าน	ให้ Generative AI แนะนำประเด็น เกี่ยวกับการทำบทวิจารณ์หนังสือที่ ดึงดูดความสนใจ เช่น รีม กลุ่ม ผู้อ่าน ข้อโต้แย้ง เป็นต้น	ใช้เป็นไกด์ก่อนการอ่าน (Guideline) ไม่ควรใช้ในการสรุป ข้อมูล

ขั้นตอนของ การทำทวิจารย์หนังสือ (Book Review)	แนวทางในการใช้ Generative AI	ข้อควรระวัง
3. จัดระเบียบความคิดหลังอ่าน	ให้ Generative AI ช่วยขยาย ความคิดให้เกิดเนื้อหาตาม โครงสร้างที่กำหนด โดยพรมต์ (Prompt) จับประเด็นที่ได้รับจาก การอ่าน	ไม่ควรใช้เนื้อหาจาก Generative AI ทั้งหมดเพราะเนื้อหาและ มุมมองต้องมาจากผู้วิจารณ์
4. ช่วยตรวจสอบภาษาและปรับ สำนวน	ให้ Generative AI ตรวจสอบ สำนวนภาษา ความเชื่อมโยงของ ประเด็นในข้อ (2)	ห้ามให้ Generative AI เขียนแทน ทั้งหมด เพราะเป็นการผิด จริยธรรม และลดความสามารถใน การอ่านและการคิด
5. ตรวจสอบอคติหรือจุดอ่อน ของข้อวิจารณ์	ให้ Generative AI ช่วยตั้งคำถาม หรือชี้ความไม่สมเหตุสมผล (Logical Fallacy)	ควรมีกรอบให้ Generative AI ใช้ ตั้งคำถามหรือชี้ความไม่ สมเหตุสมผล

การนำ Generative AI มาใช้ในการทำทวิจารย์หนังสือ อาจส่งผลทางลบหากผู้เรียนไม่อ่านเนื้อหาจริง เนื่องจากการให้ Generative AI สรุปเนื้อหาทั้งหมดของหนังสือ ขัดกับเป้าหมายการเรียนรู้ ลดทักษะการคิด ไม่ส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 (Ju, 2023) การใช้ Generative AI เขียนบทวิจารณ์แทนผู้เรียนอาจนำไปสู่การละเมิดจรรยาบรรณทางวิชาการ รวมถึงคุณภาพของข้อมูลจาก Generative AI อาจไม่ถูกต้องหรือเชื่อถือได้เสมอไป (UNESCO, 2023)

การประยุกต์ใช้ Generative AI ในการทำทวิจารย์หนังสือประกอบการเรียนการสอน

สถาบันการศึกษาหลายแห่งกำหนดให้การทำทวิจารย์หนังสือเป็นเครื่องมือการเรียนรู้ เช่น Wilfrid Laurier University Writing Services (n.d.), Indiana University Writing Tutorial Services (2023), Colorado State University (2021) ในฐานะที่ผู้เขียนเป็นผู้สอนในมหาวิทยาลัย จึงนำเครื่องมือดังกล่าวมาใช้ในรายวิชา 0106234 สารสนเทศทางสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านและการคิดของผู้เรียนซึ่งเป็นนิสิตวิชาเอกชั้นปีที่ 3 ซึ่งรายวิชาดังกล่าวนี้มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจเชิงระบบ สามารถอธิบายขอบเขตและความสำคัญของทรัพยากรสารสนเทศด้านต่างๆ ยกตัวอย่างแหล่งสารสนเทศที่เกี่ยวข้อง และเข้าใจกระบวนการดำเนินงานของหน่วยงานด้านสารสนเทศ เพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญในการประกอบวิชาชีพสารสนเทศศาสตร์ในบริบทสังคมดิจิทัล (Thaksin University, Faculty

of Humanities and Social Sciences. 2022) นอกจากการบรรยายให้ความรู้แล้ว กิจกรรมการเรียนรู้ยังประกอบด้วยการใช้ Generative AI เป็นเครื่องมือช่วยทำบทวิจารณ์หนังสือ

ขั้นตอนการทำบทวิจารณ์หนังสือในรายวิชา 0106234 มีขั้นตอนดังนี้

1. การออกแบบงาน ในช่วงแรกๆที่เริ่มการเรียนการสอน รายวิชา 0106234 ผู้สอนมอบหมายชิ้นงานให้ผู้เรียนทำบทวิจารณ์หนังสือคนละ 1 เล่ม มีระยะเวลาจัดทำ 1 เดือน ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวเชื่อมโยงกับผลลัพธ์การเรียนรู้ของรายวิชา และสอดคล้องกับระดับความสามารถของผู้เรียน มีการกำหนดโครงสร้างงานที่ชัดเจนเป็นมาตรฐานและมีเกณฑ์ประเมินที่สะท้อนทักษะในศตวรรษที่ 21

2. โครงสร้างของบทวิจารณ์หนังสือ ผู้สอนทำการสอนและแนะนำการทำบทวิจารณ์หนังสือ และการเขียนอ้างอิงตามเกณฑ์ APA7 พร้อมแสดงตัวอย่างที่ดี ซึ่งโครงสร้างของการทำบทวิจารณ์หนังสือประกอบด้วย ขั้นที่ 1 อ่านหนังสืออย่างมีวิจารณญาณ ขั้นที่ 2 สรุปภาพรวมของหนังสือ (Summary & Overview) 2) ขั้นที่ 3 ประเมินและวิพากษ์หนังสือ (Evaluation & Critique) (Wilfrid Laurier University Writing Services, n.d.)

3. การเลือกหนังสือ ในที่นี้กำหนดให้ใช้เฉพาะหนังสือวิชาการที่มีเนื้อหาด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ การศึกษา ปรัชญา ศาสนา วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม เกษตรกรรม และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดเป็นหนังสือที่มีช่วงการพิมพ์เผยแพร่ไม่น้อยกว่า 15 ปี ทั้งนี้หนังสือต้องมีความน่าเชื่อถือโดยพิจารณาจากผู้แต่งหรือสำนักพิมพ์ มีความลึกของเนื้อหา มีความเป็นวิชาการที่สามารถกระตุ้นให้เกิดการวิเคราะห์ได้เป็นอย่างดี ผู้เรียนสามารถดูขอบเขตเนื้อหาได้จากรายละเอียดของรายวิชา (Course Specification) หรือแผนการสอน (Course Outline) หากมีหนังสือตรงกับเงื่อนไขที่กำหนด ผู้เรียนสามารถเลือกหนังสือได้ตามความต้องการ รวมถึงกำหนดเวลาในการส่งงานที่ชัดเจน

4. การจัดกิจกรรมสนับสนุน ผู้สอนได้แนะนำให้ผู้เรียนใช้ YouTube เพื่อเรียนรู้การใช้ Generative AI สร้างและสรุปเนื้อหาข้อความทางวิชาการและการใช้ AI อย่างมีจริยธรรม แนะนำบริการ OPAC ของสถาบันทรัพยากรการเรียนรู้และเทคโนโลยีดิจิทัล (สำนักหอสมุด) ของมหาวิทยาลัยสำหรับสืบค้นหนังสือที่จะนำมาทำบทวิจารณ์ แนะนำการเขียนเชิงวิจารณ์ รูปแบบการนำเสนองาน จัดอภิปรายในชั้นเรียนเพื่อให้มีการแสดงออกทางความคิดอย่างกว้างขวางและการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น รวมถึงกำหนดเวลาว่างเพื่อให้ผู้เรียนได้ปรึกษาระหว่างการทำบทวิจารณ์หนังสือ

5. การประเมินผล โดยพิจารณาจากความครอบคลุมในการสรุปเนื้อหา คุณภาพของการคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ และการเชื่อมโยงเนื้อหาเกี่ยวกับความคิดประสบการณ์ส่วนบุคคลและเหตุการณ์ที่สอดคล้อง ความถูกต้องของการอ้างอิง รวมถึงรูปแบบการนำเสนอ เพื่อให้เป็นคะแนนชิ้นงานประกอบการตัดเกรด

ผลสะท้อนการพัฒนาการเรียนรู้โดยใช้บทวิจารณ์หนังสือตามหลัก 3R8C Model

เมื่อสิ้นสุดกิจกรรมการนำ Generative AI มาใช้ทำบทวิจารณ์หนังสือ ผู้สอนให้ผู้เรียนประเมินตนเองโดยใช้กรอบทักษะในศตวรรษที่ 21 (3R8C Model) ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 (Ministry of Education, Office of the Permanent Secretary, 2018) มีวัตถุประสงค์การประเมินเพื่อการออกแบบและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยได้จัดทำแบบสอบถามการประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับตามวิธีของลิเคิร์ต แปลความหมายคะแนนเฉลี่ยดังนี้ 4.51–5.00 คือมากที่สุด 3.51–4.50 คือมาก 2.51–3.50 คือปานกลาง 1.51–2.50 คือน้อย และ 1.00–1.50 คือน้อยที่สุด ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยทักษะในศตวรรษที่ 21 ตามหลัก 3R8C Model ที่ได้รับการทำบทวิจารณ์หนังสือ

ทักษะในศตวรรษที่ 21 ตามหลัก 3R8C Model (N=22)	ค่าเฉลี่ย	แปลความ
การวิจารณ์หนังสือเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนต่อวิชา 0106234	4.33	มากที่สุด
การวิจารณ์หนังสือทำให้อ่านหนังสือมากขึ้น (R-Reading)	4.33	มากที่สุด
การวิจารณ์หนังสือทำให้ได้พัฒนาทักษะการเขียน (W)	4.33	มากที่สุด
การวิจารณ์หนังสือทำให้ท่านมีทักษะในการสื่อสารข้อมูล และการรู้เท่าทันสื่อ (Communication information and media literacy)	4.33	มากที่สุด
การวิจารณ์หนังสือทำให้ท่านมีทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ และความเข้าใจในเทคโนโลยี (Computing and IT literacy)	4.33	มากที่สุด
การวิจารณ์หนังสือทำให้พัฒนาความคิดเชิงสร้างสรรค์ (Creativity and innovation)	4.23	มาก
การวิจารณ์หนังสือทำให้พัฒนาเข้าใจในความแตกต่างและกระบวนการคิดของแต่ละวัฒนธรรมมากขึ้น (Cross-cultural understanding)	4.23	มาก
การวิจารณ์หนังสือทำให้ท่านมีเมตตา กรุณา มีคุณธรรม รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น รวมไปถึงการมีระเบียบวินัย (Compassion)	4.23	มาก
การวิจารณ์หนังสือทำให้ท่านมีทักษะอาชีพ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Career and Learning Skills)	4.23	มาก
การวิจารณ์หนังสือเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ในภาพรวม	4.23	มาก
การวิจารณ์หนังสือทำให้สามารถทำงานเป็นทีม และมีภาวะความเป็นผู้นำมากขึ้น (Collaboration teamwork and leadership)	4.19	มาก
การวิจารณ์หนังสือทำให้พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ อย่างมีวิจารณญาณและ	4.19	มาก

ทักษะในศตวรรษที่ 21 ตามหลัก 3R8C Model (N=22)	ค่าเฉลี่ย	แปลความ
สามารถแก้ปัญหาได้ (Critical thinking and problem solving)		
การวิจารณ์หนังสือช่วยพัฒนาการคิดเลขเป็น หรือการคำนวณ (Arithmetic)	3.95	มาก

ข้อมูลจากตารางดังกล่าว ค่าเฉลี่ยการประเมินตนเองที่มีค่าระดับมากและมากที่สุด สอดคล้องกับสำหรับงานวิจัยของ Butsarakham and Chumsukon (2025) ในการใช้งาน Chat GPT ที่พบว่า นักเรียนมีความสามารถในการคิดเชิงวิพากษ์ถึง ร้อยละ 77.78 ซึ่งเป็นระดับที่สูง นอกจากนี้มีการสัมภาษณ์ลักษณะการใช้งาน Generative AI ในรายวิชา 0106234 จากผู้เรียนจำนวน 22 คน พบว่า ผู้เรียนทุกคนใช้ Chat GPT เนื่องจากคุ้นเคย และใช้งานเป็นอย่างดี และเห็นว่าผลลัพธ์ของการใช้งานให้ผลตรงกับความต้องการ ผู้เรียนส่วนใหญ่ ร้อยละ 80 ทราบดีว่ามี AI อื่น เช่น Gemini ที่มีคุณลักษณะการใช้งานและให้คำตอบคล้ายกับ Chat GPT นอกจากนี้ผู้เรียนทุกคนใช้ Chat GPT เป็นเครื่องมือช่วยค้นและช่วยเขียน และเห็นว่าช่วยสนับสนุนการค้นหา การเขียนงานทางวิชาการได้เป็นอย่างดี แต่ไม่ได้ใช้ให้ AI เขียนงานให้ เพียงแต่ใช้ในการปรับแต่งสำนวนหรือการเรียบเรียง โดยตนเองต้องเป็นคนเขียนเนื้อหาประเด็นสำคัญ และความคิดเห็นเป็นองค์ประกอบหลักของพรอมต์ (Prompt) นอกจากนั้นยังใช้ Chat GPT เขียนบรรณานุกรมตามรูปแบบ APA7 ได้อย่างถูกต้อง ซึ่งมีความสะดวกและรวดเร็ว แต่ต้องตรวจสอบกับรูปแบบที่เป็นมาตรฐานที่ผู้สอนชี้แหล่ง สำหรับการใช้งาน Generative AI ผู้เรียนศึกษาด้วยตนเองจากการทดลองใช้หรือเพื่อนช่วยแนะนำ ใช้ผู้เรียนส่วนใหญ่ใช้แท็บเล็ต (Tablet) ในการค้นหาและทำทวิจาร์ สำหรับผู้เรียนที่ไม่มีแท็บเล็ตจะใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ในสถาบันทรัพยากรการเรียนรู้และเทคโนโลยีดิจิทัล (สำนักหอสมุด) ของมหาวิทยาลัยทักษิณจัดให้บริการ และผู้เรียนทุกคน เห็นว่าการไม่มีอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ / อุปกรณ์สื่อสารทันสมัย จะเป็นปัญหาในการใช้ Generative AI

ข้อเสนอแนะในการทำทวิจาร์หนังสือและการใช้ Generative AI ในการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

1. การบูรณาการบททวิจาร์หนังสือในรายวิชาหลักและวิชาเฉพาะทาง ผู้สอนควรกำหนดให้การเขียนบททวิจาร์เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลในรายวิชา โดยเฉพาะวิชาทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และวิชาที่ต้องใช้การตีความเชิงทฤษฎี ทั้งนี้อาจพัฒนาเกณฑ์ประเมินรูบริก (Rubric) ที่เน้นการคิดวิเคราะห์ การใช้หลักฐานและการสังเคราะห์ความรู้

2. ใช้รูปแบบการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ผู้สอนอาจจัดกิจกรรมอภิปรายกลุ่ม หรือการวิจารณ์ข้ามกลุ่ม เพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนมุมมอง ซึ่งช่วยพัฒนาทั้งทักษะการคิดวิเคราะห์และการสื่อสาร (Freeman et al., 2014)

3. เชื่อมโยงกับทักษะดิจิทัล ผ่านทางเพจของหลักสูตรหรือสาขาวิชา สามารถให้ผู้เรียนเผยแพร่บททวิจาร์ในรูปแบบดิจิทัล เช่น บล็อกหรือแพลตฟอร์มออนไลน์ เพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารดิจิทัล และการรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของทักษะในศตวรรษที่ 21 (Partnership for 21st Century Learning, 2019)

4. บูรณาการการอ้างอิงและจริยธรรมทางวิชาการ ผู้สอนควรสอดแทรกการฝึกอ้างอิงตามมาตรฐานสากล เช่น APA 7 เพื่อพัฒนาทักษะการใช้สารสนเทศอย่างมีจริยธรรม

5. การประเมินเชิงพัฒนาการ ผู้สอนควรให้ข้อเสนอแนะระหว่างกระบวนการเขียน เพื่อช่วยผู้เรียนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่ประเมินเพียงผลงานสุดท้าย ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ (Halpern, 2014)

6. ข้อพึงระวังในการมอบหมายการจัดทำบทวิจารณ์หนังสือในชั้นเรียน แม้ว่าการมอบหมายการทำบทวิจารณ์หนังสือ จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุกและยกระดับความสามารถทางวิชาการ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนตีความ สังเคราะห์ และสร้างความเข้าใจใหม่จากการอ่านเชิงลึก มากกว่าการจดจำเนื้อหาเพียงผิวเผิน อย่างไรก็ตาม การดำเนินกิจกรรมควรตระหนักถึงข้อพึงระวังหลายประการ ได้แก่ 1) ความแตกต่างพื้นฐานด้านภาษาและทักษะการอ่านเชิงวิชาการที่อาจกระทบต่อความสามารถในการวิเคราะห์ข้อความ ซึ่งสอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างอ่านเชิงลึกและการอ่านผิวเผิน (Wolf, 2018) 2) ภาระงานจากรายวิชาอื่นอาจลดระดับความผูกพันกับการอ่าน อันเป็นปัจจัยสำคัญต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Guthrie & Wigfield, 2000) 3) ความเหลื่อมล้ำด้านอุปกรณ์ดิจิทัลและการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศอาจสร้างความไม่เท่าเทียมในการพัฒนางานวิจารณ์ นอกจากนี้ถึงแม้ว่า Generative AI จะสนับสนุนการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี แต่หากใช้โดยขาดการกำกับดูแลก็อาจลดทอนกระบวนการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน (Luckin, Holmes, Griffiths, & Forcier, 2016) ดังนั้น ผู้สอนควรกำหนดจำนวนหนังสือ ระยะเวลา ให้สอดคล้องกับเวลาที่ผู้เรียนมีและควรมอบหมายงานตั้งแต่เริ่มต้นภาคการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีเวลาพอและยืดหยุ่นเวลากับรายวิชาอื่นๆได้ และเน้นย้ำเรื่องผลกระทบเชิงลบของการใช้ Generative AI

บทสรุป

บทความเรื่อง “การอ่านและการวิจารณ์หนังสือ : เครื่องมือการเรียนรู้เพื่อสร้างทักษะในศตวรรษที่ 21” ชี้ให้เห็นว่า การจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาสามารถส่งเสริมการอ่านเชิงลึกควบคู่กับการเขียนบทวิจารณ์หนังสืออย่างเป็นระบบ เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร การรู้สารสนเทศ และการเรียนรู้ด้วยตนเอง การทำบทวิจารณ์หนังสือไม่เพียงเป็นการสรุปเนื้อหา แต่เป็นกระบวนการคิดขั้นสูงที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนตีความ สังเคราะห์ และประเมินความรู้ด้วยเหตุผล กิจกรรมดังกล่าวจึงช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ของการอ่าน และเสริมสร้างคุณลักษณะบัณฑิตที่พร้อมปรับตัวในสังคมฐานความรู้ อีกทั้งเป็นกลไกสำคัญในการปลูกฝังทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

Baron, N. S. (2021). *How we read now: Strategic choices for print, screen, and audio*. New York, NY: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190084097.003.0010>

- Butsarakhom, T., & Chumsukon, M. (2025). The development of critical thinking ability and digital literacy using historical method with ChatGPT in the subject S32103 international history of grade 11 students at Non Sung Phitthayakhom School. *Journal of Intellect Education*, 4(2), 56-71. (In Thai).
- Colorado State University. (2021). *Book review guidelines*. Retrieved from <https://coloradoreview.colostate.edu/wp-content/uploads/sites/81/2021/05/Book-Review-Guidelines.pdf>
- Freeman, S., Eddy, S. L., McDonough, M., Smith, M. K., Okoroafor, N., Jordt, H., & Wenderoth, M. P. (2014). Active learning increases student performance in science, engineering, and mathematics. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 111(23), 8410-8415.
- Guthrie, J. T., & Wigfield, A. (2000). Engagement and motivation in reading. In M. L. Kamil, P. B. Mosenthal, P. D. Pearson, & R. Barr (Eds.), *Handbook of reading research* (3rd ed., pp. 403-422). New York, NY: Longman.
- Halpern, D. F. (2014). *Thought and knowledge: An introduction to critical thinking* (5th ed.). New York, NY: Psychology Press.
- Hartley, J. (2006). Reading and writing book reviews across the disciplines. *Journal of the American society for information science and technology*, 57(9), 1194-1207.
- Henderson, A. T., & Mapp, K. L. (2002). *A new wave of evidence: The impact of school, family, and community connections on student achievement* (Annual Synthesis 2002). Austin, TX: Southwest Educational Development Laboratory.
- Indiana University Writing Tutorial Services. (2023). *Writing book reviews*. Retrieved from <https://wts.indiana.edu/writing-guides/writing-book-reviews.html>
- Ju, Q. (2023). *Experimental evidence on negative impact of generative AI on scientific learning outcomes*. Retrieved from <https://arxiv.org/abs/2311.05629>
- Luckin, R., Holmes, W., Griffiths, M., & Forcier, L. B. (2016). *Intelligence unleashed: An argument for AI in education*. London, England: Pearson Education.
- Ministry of Education, Office of the Permanent Secretary. (2018). *Guidelines for learning management to develop 21st century skills*. Bangkok: Author. (In Thai).
- Nanthachatchawankul, P. (2025). *The development of a teaching and learning model to enhance advanced reading competency among high school students* (Unpublished doctoral dissertation). Mahamakut Buddhist University, Thailand. (In Thai).

- Partnership for 21st Century Learning. (2019). *Framework for 21st century learning definitions*. Retrieved from <https://www.battelleforkids.org/networks/p21>
- Rungmee, S. (2025). Learning promotion through reading and book reviews. *Reading Journal*, 29(1), 55-72. (In Thai). <https://doi.org/10.64769/rdj.v29i1.281398>
- Thaksin University, Faculty of Humanities and Social Sciences. (2022). *TQF.3 course specification for 0106234 Information in Social Sciences, Humanities and Science*. Songkhla: Author. (In Thai).
- Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *21st century skills: Learning for life in our times*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- UNESCO. (2023). *Guidance for generative AI in education and research*. Paris, France: Author.
- Wilfrid Laurier University Writing Services. (n.d.). *Book review*. Retrieved from <https://students.wlu.ca/academics/support-and-advising/student-success/assets/resources/writing/book-review.html>
- Wolf, M. (2018). *Reader, come home: The reading brain in a digital world*. New York, NY: Harper.